

Sobre a amizade (léxica) Galiza-Portugal: os falsos amigos Galego-Portugués-Español

*On Galicia and Portugal (lexical) friendship:
the Galician-Portuguese-Spanish false friends*

Iago Bragado Trigo

Universidade de Vigo
iago_ou@hotmail.com

RESUMO

Por medio deste artigo pretendemos achegarnos de xeito breve a algúns aspectos relacionados cos falsos amigos Galego-Portugués-Español. Para iso, centraremos principalmente na análise de procesos de anulación e activación de falsos amigos como consecuencia do contacto entre linguas ou da configuración dunha variedade estándar.

PALABRAS CHAVE: falso amigo, lingua estándar, diglosia, castellanismo.

BRAGADO TRIGO, I. (2006): “Sobre a amizade (léxica) Galiza-Portugal: os falsos amigos Galego-Portugués-Español”, *Madrygal (Madr.)* 9: 33-41.

RESUMEN

Por medio de este artículo pretendemos acercarnos de forma breve a algunos aspectos relacionados con los falsos amigos Gallego-Portugués-Español. Para ello, nos centraremos principalmente en el análisis de procesos de anulación y activación de falsos amigos como consecuencia del contacto entre lenguas o de la configuración de una variedad estándar.

PALABRAS CLAVE: falso amigo, lengua estándar, diglosia, castellanismo.

BRAGADO TRIGO, I. (2006): “Sobre la amistad (léxica) Galicia-Portugal: los falsos amigos Gallego-Portugués-Español”, *Madrygal (Madr.)* 9: 33-41.

ABSTRACT

With this paper we aim to concisely approach some features of Galician-Portuguese-Spanish false friends. For that purpose, we focus mainly on some false friends annulment and activation processes as a result of language contact or standard language development.

KEY WORDS: false friend, standard language, diglossia, castilianism.

BRAGADO TRIGO, I. (2006): “On Galicia and Portugal (lexical) friendship: the Galician-Portuguese-Spanish false friends”, *Madrygal (Madr.)* 9: 33-41.

SUMARIO: 1. Introducción. 2. Os falsos amigos Galego-Portugués-Español. 3. Conclusións. 4. Referencias bibliográficas.

1. INTRODUCCIÓN

Non é a nosa intención enumerar aquí de forma máis ou menos exhaustiva os posíbeis falsos amigos existentes entre Galego, Portugués e Español. Tan só pretendemos ilustrar, por medio da análise dalgúns deles, determinados aspectos relacionados coa historia do léxico galego contemporáneo que xulgamos interesantes. Contamos xa con algúns artigos publicados sobre falsos amigos Galego-Portugués¹ mais ningún específico sobre falsos amigos Galego-Español, o cal non deixa de ser significativo. Independentemente da etiqueta con que queiramos describir cada un destes sistemas lingüísticos en relación aos outros, o certo é que, en principio, sería máis esperábel a existencia dun maior número de traballos relativos ao par Galego-Español, dada a súa relación xenealóxica. Porén, a realidade é ben diferente.

Entendemos por falsos amigos non os pares de palabras homógrafas pertencentes a dúas linguas diferentes que poderían levar a un eventual lector a malinterpretar o seu significado, senón as palabras homófonas ou case homófonas —grupo en que de feito se pode incluír o anterior— e tamén aquelas cuxo equivalente formal no outro idioma é facilmente deducíbel e que polo tanto poden conducir a asociacións semánticas incorrectas. Unicamente consideraremos o Portugués e Español europeos, pois son as variedades con que os galegofalantes interaccionan, por motivos obvios, con máis asiduidade. Para a definición dos termos galegos utilizaremos o *Diccionario da Real Academia Galega* (1997) (DRAG), único dicionario actual autorecoñecido como normativo, o cal inclúe non só a morfoloxía senón tamén a delimitación semántica das entradas².

2. OS FALSOS AMIGOS GALEGO-PORTUGUÉS-ESPAÑOL

2.1. A COMPARACIÓN CON BASE NOS DICCIONARIOS NORMATIVOS

De entre os falsos amigos Galego-Español, hai algúns que podemos considerar xa como *clásicos*

por seren facilmente recoñecíbeis para a inmensa maioría dos falantes (bilingües principalmente). Trátase de palabras como *año*, *rubio*, *polbo*, *niño* ou *vello*. Xa Castelao en *Cousas da vida*, querendo denunciar a castelanización das escolas e o absurdo da situación que orixina a utilización dunha lingua vehicular allea aos propios alumnos, coloca na boca dun profesor andaluz a pregunta *¿Cuántos años tienes?*, ao cal o alumno interrogado responde con toda a lóxica: *Non temos año ningún; temos unha ovella*.

A palabra *rubio* designa en Galego unha cor *entre o castaño tirando a vermello e o amarelo tirando a vermello* e aplícase, por exemplo, ás persoas cuxo cabelo é desa mesma cor (es *pelirrojo*). Ao Español *rubio* corresponde en Galego a palabra *louro*. *Polbo* é a voz patrimonial utilizada para denominar o cefalópodo *de corpo globoso e oito brazos ou tentáculos con ventosas* típico na gastronomía galega (es *pulpo*), o que nada ten que ver coa palabra *polvo* do Español que, fóra algúns valores coloquiais máis modernos, equivale ao Galego *po* ou *poeira*. A palabra *niño* significa en Galego *construción de palla, barro ou outros materiais que fan as aves para poñeren os ovos e criaren*, mentres que en Español designa a persoa que *está en la niñez* (DRAE), isto é, un *nenó*. Por último, a palabra galega *vello*, antónimo de *novo*, tanto referida a persoas como a cousas, pode ser confundida con dúas palabras do Español: *bello* e *vello*. O máis frecuente é a identificación con *bello*, isto é, *que tiene belleza* (DRAE) (gz *belo*), tamén adxectivo e polo tanto, perfectamente intercambiábel en determinados contextos. De feito, o apelido *Vello*, común en Galiza, foi masivamente castelanizado pasando a ser ortografado con *b*³, coa consecuenta melloría dos atributos asociados á persoa en cuestión que o portase. A palabra española *vello* ten como equivalentes en Galego *peluxe*, *penuxe* e outras.

Podíamos tamén incluír nesta pequena lista os vocábulos *callar*, *tallo* e tamén *aprender*. O DRAG define o verbo *callar* como a acción de *facer que se torne sólida unha substancia líquida*, por exemplo, o leite. O DRAE porén, recolleo co valor de *no hablar, guardar silencio una persona* (gz *calar*). A voz *tallo*, nalgunhas zonas de Galiza e na rexión portuguesa de Trás-os-Montes, á parte do resultado da acción de *tallar*,

¹ Vid. v. gr. Vidal Figueroa (1995, 1997, 2001) ou Fernández Salgado / Gómez Clemente (1997).

² Vid. Sánchez Palomino (2003: 396-398).

³ Cft. Ferreiro Fernández (1997: 50).

tamén significa, por derivación, *banco pequeno e sen respaldo que serve de asento para unha persoa [...]* (DRAG). A palabra española *tallo*, por contra, nomea o *órgano de las plantas que se prolonga en sentido contrario al de la raíz [...]* (gz *talo*). Canto a *aprender*, mentres que en Galego serve para referirse tanto á acción de adquirir un coñecemento como para a de o transmitir (tendo como sinónimo *ensinar*), en Español soamente posúe o primeiro significado.

O fenómeno da *gheada*, descrito en ÁLVAREZ / XOVE (2002: 39) como a substitución do fonema oclusivo velar sonoro /g/ por un fonema fricativo ou aproximante, con realizacións xordas ou sonoras, localizadas entre o veo do padal e a glote, pode dar lugar a pares homófonos ou case homófonos con palabras que presenten en Español o fonema /x/ —téñase en conta que a realización máis estendida actualmente entre a mocidade galega é o son fricativo velar xordo, coincidente co do Español⁴—. Así, preguntado pola súa profesora de Lingua Española acerca do significado do vocábulo *ajuar* (gz *enxoval*), un alumno dun instituto do litoral galego respondeu *botar agua* ([‘ahwa] —variante de *auga*—) *ao viño*. Igualmente, a palabra *paga*, sinónima de *salario* ou *soldo*, pronunciada como [‘paha] ou [‘paxa], podería ser identificada por un hispanófono coa súa *paja*, ortografada con <j>, o que podería provocar algúns malentendidos simpáticos, tendo en conta algúns valores que modernamente adquiriu ese vocábulo.

Así mesmo, e considerando determinadas regras de equivalencia que os hispanófonos ouvintes ou lectores ocasionais de Galego costumaban aplicar (v. gr. es *-ll-* = gz *-l-*, vid. supra es *tallo* = gz *talo* [< lat *thallum*]) debemos incluír neste grupo casos como *logo*, facilmente equiparábel a *luego* ([< lat *lōco*]; regra: es *-ue-* = gz *-o-*). O adverbio *logo* é utilizado hoxe en día en Galiza con dous valores fundamentais: 1. *en pouco tempo, sen tardar*; 2 *máis tarde no tempo* (DRAG), equivalente a *despois*. O primeiro destes valores, aínda que recollido tamén no DRAE, pode provocar algún problema de comunicación, vista a menor vitalidade dese uso en Español, polo menos no falado en Galiza. A isto hai que sumar a prosodia e as regras de colocación dos pronomes átonos, que difiren en función da aceptación en que é utilizada a palabra. Se un hispanofalante pedise a un galegofalante que lle

devolva inmediatamente un obxecto calquera, este poderá responder *Logo cho dou*, ao cal o hispanofalante poderá retrucar *No, ahora*, reacción que sería máis esperábel se o galegofono dixese *Logo, doucho*, o que é ben diferente. Tamén a expresión *E logo?*, equivalente a *Por que?*, podería orixinar malentendidos, aínda que en realidade o seu significado é ben coñecido polos hispanófonos que viven en Galiza, até tal punto que moitas veces se ouve en Español a expresión *¿Y luego?* non para preguntar polo que vai acontecer despois senón para interrogar sobre a causa dun feito.

A aplicación das regras de equivalencia que asocian as palabras galegas *troita* e *moito*, entre outras, con *trucha* e *mucho*, e *coiro*, por exemplo, con *cuero*, conduce á equiparación de vocábulos galegos como *vasoira* con *basura*. Os dous, de feito, teñen relación co verbo *varrer* e proceden de termos fonicamente moi parecidos: *vasoira* de *versoria*, forma derivada do participio pasivo *versus* do verbo *verrere* → *varrer*— e *basura* do substantivo *versura*, relacionado co mesmo verbo latino. Así e todo, hoxe denominan realidades diferentes: mentres *vasoira* se corresponde co Español *escoba*, o termo *basura* tradúcese en Galego como *lixo*.

Entre Galego e Portugués hai tamén falsos amigos, se ben que a maior parte constitúen casos máis matizábeis e complexos. Tomaremos como punto de referencia as listas elaboradas en VIDAL FIGUEROA (1995, 1997, 2001) e FERNÁNDEZ SALGADO / GÓMEZ CLEMENTE (1997), se ben que no caso do primeiro trátase na verdade dun *vocabulario problemático de Portugués para os galegos* (1995: 145-146), aínda incompleto, que só cobre as dúas primeiras letras do alfabeto. Nestes traballos recóllense algúns dos falsos amigos con que os estudantes galegos de Lingua Portuguesa se enfrontan máis cedo debido á súa frecuencia de uso ou pola súa pertenza a campos léxicos tipicamente tratados nos niveis introductorios, a saber, *agasalhar* (gz *abrigar, enroupar*), *apagar* (gz *borrar*), *aula* (gz *lección, clase*), *azar* (gz *mala sorte*), *balcão* (gz *barra, mostrador*), *bilhete* (gz *mensaxe escrita breve*), *borracha* (gz *goma*), *blusão* (gz *cazadora, chaquetón*), *jantar* (gz *cea*), *ligar* (gz *conectar, chamar por teléfono*), *oficina* (gz *obradoiro, taller*), *reforma* (gz *xubilación*), *talher* (gz *?conxunto formado por culler, garfo e coitelo*),

⁴ Vid. Fernández Rei (2004: 311).

etc. Remitimos ás fontes indicadas para unha explicación máis detallada.

De todos os xeitos, é importante sinalar que algunhas destas palabras só presentan diferenzas entre Galego e Portugués nalgunha das súas acepcións ou usos. É o caso de *apagar*: para a acción de eliminar os datos dun CD, por exemplo, en Portugal emprégase o verbo *apagar* e en Galiza, *borrar*, mais tanto dun lado como do outro do Miño se apagan incendios, luces, radios, os ánimos das persoas, as cores dunha paisaxe. En base a falsos amigos coma este FERNÁNDEZ SALGADO / GÓMEZ CLEMENTE (1997) agrupan por un lado aqueles en que a diferenza de significados é total e por outro aqueles en que unicamente hai algunha diferenza parcial, só que erran ao incluíren *jantar* no primeiro grupo e *sôtão* (gz *soto*) no segundo cando se trata de situacións idénticas pois, como eles mesmos apostilan, en ambos os casos o termo é aínda usado no *Portugués dialectal* coa acepción galega (*comida que se realiza entre as 13 e as 15 horas aproximadamente e parte dun edificio situada por debaixo do nivel exterior do chan*, respectivamente). Mesmo así, dun total de 25 termos seleccionados, os autores cualifican como falsos amigos absolutos 8 (contando tamén o termo *jantar*).

Comparemos esta situación coa dos falsos amigos Galego-Español. Aplicando á nosa lista o mesmo parámetro de clasificación temos o seguinte resultado: *año*, *rubio*, *polbo*, *niño*, *vello*, *callar*, *tallo*, *vasoira* e até *aguar* e *paga* pronunciados con fricativa velar ([x]) son falsos amigos totais; unicamente *logo* e *aprender* son falsos amigos parciais. Obviamente a lista podería ser ampliada, mais non cremos que as porcentaxes se alteren de forma notábel. Podemos concluír, polo tanto, que mentres a grande maioría dos falsos amigos Galego-Español non teñen ningún sema en común, no caso dos pares Galego-Portugués a situación observada é a inversa, xa que a maior parte deles son falsos amigos parciais. Tendo en conta as relacións de tipo xenealóxico que ligan Galego, Portugués e Español esta non é ningunha conclusión sorprendente.

2.2. O FACTOR ELABORACIÓN DA LINGUA ESTÁNDAR

Aplicando a terminoloxía de H. Kloss relativa ao estatus das linguas e dialectos

(*Abstandssprachen* ou linguas por distancia e *Ausbausprachen* ou linguas por elaboración), poderíamos diferenciar tamén entre falsos amigos por distancia e falsos amigos por elaboración. Os falsos amigos Galego-Español pertencerían á primeira categoría e a maioría dos falsos amigos Galego-Portugués á segunda. Analizando a historia máis recente do Galego e o proceso de elaboración do seu estándar, comprobamos que grande parte dos falsos amigos parciais Galego-Portugués son consecuencia dunha deriva diverxente en termos de normativización lexicosemántica, á cal contribuíron non só as instancias pertinentes senón tamén determinados axentes socio-culturais que tiveron un papel importante na creación do modelo de lingua, principalmente durante o período anterior á oficialización polo Parlamento Autonómico das *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* (1982).

No caso do Portugués, a preferencia pola variedade meridional, máis afastada do Galego, orixinou desencontros semánticos a nivel do estándar que non se corresponden coa realidade lingüística que aproxima o Galego e as variedades norteñas do Portugués europeo. Xa apuntamos o caso de *jantar* e *sôtão* (vid. supra). Tamén no caso do Galego a prescrición de determinadas opcións léxicas deu lugar ao xurdimento de falsos amigos previamente inexistentes, principalmente no eido da neoloxía. Para designar *as marxes da rúa por onde camiñan os peóns* optouse por difundir a creación *beirarrúa*. Aínda recoñecendo a súa transparencia semántica, a verdade é que esta escolla provocou a *inimizade* parcial co termo portugués *passeio*, xa que agás nese contexto, todos os restantes significados son coincidentes⁵.

O mesmo acontece co termo escollido para denominar o utensilio empregado para a limpeza dos ouvidos provisto de algodón nas extremidades (es *bastoncillos*). Unha coñecida cadea de supermercados que etiqueta os seus produtos en Galego, Catalán, Vasco e Español, comercialízaos co nome de *pauíños*. Os vocábulos máis parecidos en Portugués son *pauzinhos*, que se emprega, por exemplo, para nomear os paus de madeira utilizados para o soporte de certo tipo de xeados, e *palitos*, que designa o instrumento empregado non para limpar os ouvidos, senón os dentes despois das comidas.

Mais isto non acontece só cos neoloxismos planificados. A propia evolución da lingua

⁵ Vid. Fernández Salgado / Gómez Clemente (1997: 385).

produciu en ocasións falsos amigos Galego-Portugués que outro contexto social ou unha planificación sensíbel a ese feito podían ter esquivado. Algúns dos termos sinalados en Fernández Salgado / Gómez Clemente (1997) como *reforma* ou *oficina*, por exemplo, designan realidades para as cales os falantes ou a norma puideron habilitar os mesmos significantes que o Portugués. Porén, en Galiza o vocábulo utilizado é coincidente co do Español. O uso da voz *reforma* en Portugal para designar o que en Galiza se denomina *xubilación* (es *jubilación*) deriva loxicamente do verbo *reformar* (*modificar, renovar*) e é que quen recibe unha *reforma* renova a súa situación para coa administración. Esta ampliación semántica podíase ter adoptado tamén en Galiza, da mesma forma que se fixo con palabras como *xunguir, eido*, etc., para permitir a designación de novos referentes. Contrariamente, en Portugal, tamén é usada a palabra *pensão*, hiperónima de *reforma* na linguaxe administrativa.

O equivalente galego á *oficina* portuguesa é a palabra *taller*, ao igual que en Español. Ultimamente, porén, estase a estender o emprego da voz *obradoiro*, xa recollida no *Diccionario gallego-castellano* de M. Valladares Núñez (1884), para facer referencia ao lugar de traballo dos artesáns. De calquera xeito, visto que *oficina* era en orixe o lugar onde se realizaba un *oficio* e dado que oficios hai moitos, non parece que sexa casual que o valor restrito desta palabra en Galego sexa o mesmo do Español. O Galego podía ter conservado un significado máis amplo. Por outro lado, tampouco non debe ser casual que tanto *xubilación* como *oficina* pertencen ao ámbito da administración e da burocracia e non a ámbitos en que tradicionalmente se conservase o Galego como lingua de expresión habitual e natural. Dos 25 falsos amigos comentados por Fernández Salgado / Gómez Clemente (1997) temos que, comparando os significados indicados para o Galego cos que fornece para as mesmas palabras, cando existen, o DRAE, *oficina, talher, apagar, banco, ligar, espantoso, passeio, propina, reforma, ribeira, sempre, sótão, toalha e travessa*, ou sexa, 14, son en realidade falsos amigos Portugués vs. Galego/Español.

2.3. A REALIDADE DA LINGUA FALADA ACTUAL

Até aquí, para a nosa brevísimas análise dos falsos amigos, limitámonos a comparar os estándares Galego, Portugués e Español en base ás definicións proporcionadas polos dicionarios normativos correspondentes —no caso do Portugués tivemos en consideración principalmente o *Dicionário da Língua Portuguesa* da Porto Editora e o *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea* da Academia das Ciências de Lisboa—. Poderíamos rematar neste punto mais a nosa descrición non se correspondería co que realmente acontece na lingua falada da actualidade.

Aínda que a presenza do Español en Galiza se remonte á Baixa Idade Media —Fernando III o Santo será quen comece a dirixirse ao pobo nesa lingua⁶—, o contacto efectivo entre Galego e Español por parte da sociedade civil produciuse *grosso modo* a finais do século XVIII por medio da implantación da escola nas aldeas durante o despotismo ilustrado, coa posterior chegada de inmigrantes cataláns e leoneses que promoveron a industrialización e o comercio e finalmente no século XX co comezo das emisións de radio e despois de televisión⁷. Nese contexto social, o abandono por parte de calquera individuo da sociedade tradicional artesá, campesiña e mariñeira levaba parello o uso do Español, lingua dos detentores do progreso social, económico e cultural. A partir dese contacto efectivo entre Galego e Español as interferencias entre ambas as linguas, xa inevitábeis en séculos precedentes, gañaron certamente máis forza. Así, nun espazo físico como o da Galiza actual, en que falantes de Galego e Español interaccionan diariamente, calquera falso amigo se torna un atranco para o desenvolvemento da comunicación e por iso a tendencia será a alcanzar unha *amizade* plena, sen malentendidos.

A anulación de falsos amigos Galego-Español efectúase por medio da incorporación no vocábulo galego dos semas propios do seu correspondente en Español, dándose as máis das veces unha substitución completa do significado. Dado que a miúdo se trata de palabras comúns a Galiza e Portugal ese proceso resulta na recolocación léxico-semántica do vocábulo

⁶ Vid. Mariño Paz (1998: 187).

⁷ Vid. García / Blanco (1998: 4-5). Para un maior profundamento na realidade socio-lingüística galega dos séc. XVIII, XIX e XX véxase Mariño Paz (1998: 218-230, 336-376).

galego, encanto falso amigo, en relación ao Portugués e ao Español.

É preciso afirmar que a normativización exerce aquí un papel de contención importante que nalgúns casos demora e noutros até parece que consegue evitar a progresión desa marcha. Con todo, a dinámica espontánea dos galegófonos, mesmo independentemente do nivel diastrático, é na actualidade sen dúbida a sinalada. Vexamos algúns exemplos:

Axuntamento.— Segundo a definición do DRAG, esta palabra designa o *acto e efecto de axuntar ou axuntarse persoas ou cousas*, ao igual que en Portugués. Trátase polo tanto de un faso amigo Galego/Portugués vs. Español. Non obstante, para grande parte dos falantes de Galego é sinónimo de *concello* ou *municipio* (cfr. es *ayuntamiento*).

Aportar.— Conforme prescribe o DRAG a través dunha nota incluída na entrada correspondente, o uso deste verbo como sinónimo de *achegar* ou *contribuír* é incorrecto, pois, como en Portugués, *aportar* significa en Galego *chegar a porto*. O emprego desta voz co significado do Español é, porén, habitualísimo no rexistro culto galego. Vidal Figueroa (1997), de feito, inclúeo na súa lista de falsos amigos (palabras *problemáticas*) Galego-Portugués.

Habitación.— En Galego, como en Portugués, *habitación* significa a *acción e efecto de habitar* ou ben o *lugar onde habitan ou poden habitar persoas ou animais* (DRAG). Non é sinónimo de *cuarto*, palabra con que se denomina *cada un dos compartimentos ou partes en que se divide unha casa*, acepción que o DRAE tamén recolle na entrada *habitación*. En Galiza, hoxe en día, *cuarto* e *habitación* son utilizados como sinónimos absolutos, polo que o falso amigo co Español funcionalmente xa non existe. Do conxunto de textos orais recollidos en *A nosa fala: bloques e áreas lingüísticas do galego* extraemos o seguinte enunciado, gravado en 1993 durante a entrevista realizada a un informante de 50 anos, que ilustra a conciencia dalgúns falantes deste tipo de mudanzas semánticas e a anulación do falso amigo apuntado: *E durmían nunha habitación, nun cuarto que se chamaba antes, e tiñan dúas camas*⁸.

Situacións semellantes danse con outros falsos amigos Galego-Español quer totais, como *largo* ou *rubio*, quer parciais como *inversión*. Para estes vocábulos a norma prescribe un significado ou acepción coincidente co Portugués e ausente en Español (*amplo, ancho; de cor entre o castaño e o amarelo tirando a vermello*—vid. supra—; e *acción de inverter*—mais non de *invertir*— respectivamente) mais no Galego actual, aínda que con diferentes graos de intensidade, existe a tendencia a empregar *largo, rubio* e *inversión* como sinónimos de *longo, louro* e *investimento*. A diferenza entre o proceso operado nos falsos amigos totais *largo* e *rubio* e no parcial *inversión* radica no feito de que, mentres que nos primeiros ten lugar unha substitución de semas, no segundo o significado orixinario pasa a convivir agora coa nova acepción adoptada do termo español. Ás veces, con todo, encontramos falsos amigos totais en que se dá a incorporación do significado asociado ao Español manténdose igualmente o propio do Galego de modo que o falso amigo só se efectiva en determinados contextos. Tal acontece coa voz *rato*, hoxe en día utilizada non só para denominar o animal roedor, como en Portugués, senón tamén para referirse a un curto espazo de tempo, como en Español⁹.

Como xa dixemos, en todos estes casos aínda non se pode falar dun proceso finalizado pois no idiolecto dalgúns falantes aínda non se completou a incorporación da acepción allea ao Galego ou a substitución dos semas da palabra. Isto provoca en ocasións certa confusión e até malentendidos entre falantes da variedade *estándar* e falantes da variedade *acastropada*, que son a inmensa maioría, independentemente do rexistro en que o propio falante pretenda inserir o seu discurso.

Nalgunhas ocasións, en contexto de falsa amizade léxica Galego-Español, cando a reestruturación semántica do Galego non se cinxe á adopción de castelanismos semánticos, senón que implica a integración dun significante alleo ao Galego, isto é, a introdución dun castelanismo léxico, pódense desenvolver determinados procesos relacionados cos até aquí descritos. Así, a castellanización léxica do Galego pode tanto anular falsos amigos Galego-Español como

⁸ Fernández Rei / Hermida Guliás (eds.) (1996: 144). Adaptamos a transcripción á última versión das *Normas ortográficas e morfolóxicas da lingua galega* (2003).

⁹ O proceso contrario ao aquí ilustrado, isto é, a introdución de galeguismos semánticos no Español, a pesar de menos frecuente, tamén é posíbel. Por exemplo, as palabras *bolsa* e *bolsero* son actualmente utilizadas por algúns membros esencialmente hispanófonos da comunidade universitaria galega en lugar das formas correctas *beca*, *becario*.

tamén orixinar falsos amigos Galego-Portugués anteriormente inexistentes.

A palabra *cuello* do Español (gz *colo*, *pescozo*) por proximidade fónica pode ser confundida con *coello* (mamífero lagomorfo) e dados determinados usos modernos que *cuello* adquiriu recentemente en Español, enunciados como *Dóeme o cuello poderán ser hilariantes aos ouvidos de calquera hispanófono. O certo é que a palabra *colo*, como o propio DRAG indica, está a ser desprazada na súa acepción de *parte do corpo que une a cabeza co tronco* pola voz *pescozo*, especializándose na referencia do *regazo*, sinónimo dela. Mais como a forma *cuello*, ao menos en Galiza, parece ser máis habitual que *pescuezo*, o galegófono que se dirixa a un español-falante, e non só, preferirá a utilización do vocábulo *cuello* —non *colo*, que significa normalmente, como dixemos, outra cousa— a *pescozo*. Igualmente, a incorporación no Galego, sobre todo nas zonas do interior, do castelanismo *pulpo*, xunto cos seus derivados *pulpeira* e *pulpeiro*, invalida o falso amigo *polbo/polvo*, xa comentado anteriormente.

Poderíamos incluír tamén aquí o caso de *muñeca* pola súa proximidade fónica coas voces galega *moneca* e *boneca*. Estas dúas variantes traducen só unha das dúas acepcións primarias do termo español, a saber, *figura que representa unha muller ou unha rapaza, que serve sobre todo como xoguete* (DRAG). Para a parte do corpo a palabra galega correcta é *pulso*. Trátase polo tanto dun falso amigo parcial. En teoría, un enunciado como *Le rompió una muñeca*, debería causar confusión en calquera galego-falante se a referencia son dous adultos, por exemplo, entre os cales houbo algún tipo de agresión. Só non causaría estrañeza se se referise a dúas nenas (ou nenos) que estaban a xogar. Porén, a realidade é que calquera galegófono encontraría ese enunciado ambiguo fóra de contexto, ao igual que calquera español-falante, por causa de que a palabra *muñeca*, tal cal, comeza a ser empregada tamén en Galego para facer referencia á articulación que une a man e o antebrazo.

A introdución dun castelanismo no léxico Galego, como adiantamos, tamén pode resultar no xurdimento dun novo falso amigo Galego-Portugués, ou mellor dito, calquera falso amigo Portugués-Español pasará a ser tamén falso amigo funcional para os galegófonos por conviveren co Español e asociaren a un dado significativo común a Portugués e Español o significado que saben que posúe nesta última lingua. A palabra *todavía*

é utilizada en Portugués como conxunción adversativa mentres que en Español funciona como adverbio temporal. O Galego (estándar oficial, ao menos) descoñecía mais non os galego-falantes. Por iso causa estrañeza a calquera galego ouvila nun contexto diferente e, mesmo sen ter a palabra incorporada no seu idiolecto, por substratización do Español, o falso amigo efectívase. No enunciado portugués *Ele disse que ia telefonar e todavia não o fez* a segunda oración será polo tanto interpretada por un galego-falante común como a expresión dunha acción que pode vir a realizarse, mais en realidade estase a presentar como perfectiva.

A nivel sintáctico tamén se poden dar procesos semellantes. Por exemplo, a adopción da variante pronominal *vir-se* do verbo *vir*, xa incorporada totalmente ao léxico do Galego e recollida polo propio DRAG, orixinou un falso amigo en relación co Portugués coloquial que pode ocasionar situacións comunicativas un tanto incómodas, pois *vir-se* en Portugal segundo a delicada definición do *Grande Dicionário da Língua Portuguesa* de Cândido de Figueiredo significa *ter espasmo venéreo*.

Tavares (2004: 504) despois de varios anos de ensino de Portugués a alumnos galegos e da análise dos erros producidos por eles, só consegue etiquetar os datos obtidos como “falsos amigos entre a minha língua e a(s) língua(s) que ouço ou vejo utilizada(s) por un público que, *a priori*, se afirma galego-falante”. De feito, a case totalidade dos exemplos por ela achegados son falsos amigos Portugués-Español, á parte de simultaneamente Portugués-Galego, considerando o estándar léxico actual, o cal nos induce a pensar que no que se refire á aprendizaxe do léxico alumnos hispanófonos e galegófonos terán as mesmas dificultades.

3. CONCLUSIÓNS

O léxico constitúe só un ámbito máis da gramática do Galego afectado pola influencia do Español. Trátase dun proceso en curso que non debe ser ignorado. Existen motivacións de tipo comunicativo que conducen a esta aproximación do Galego ao Español. Concretamente, no caso dos falsos amigos, a tendencia natural é a súa supresión pois dificultan a intercomprensión dos interlocutores sesquilingües. A solución a ese obstáculo será a atribución dun mesmo significado aos significantes comúns, o que supón

a claudicación dunha das linguas en favor da outra, pois non é posíbel unha solución intermedia. Así, o proceso máis habitual para a anulación de falsos amigos é a incorporación no vocábulo galego dos semas asociados ao termo correspondente en Español ou a substitución total dos semas orixinarios.

Dadas as relacións de parentesco existentes entre Galego, Portugués e Español, debería haber un maior número de falsos amigos entre Galego e Español que entre Galego e Portugués. Porén, na realidade, como vimos, iso non é así. De feito, desde un punto de vista funcional, non hai falsos amigos efectivos entre Galego e Español non só como resultado da súa invalidación a través do proceso mencionado, senón ás veces tamén debido á incorporación de determinados castelanismos léxicos. Esta aproximación semántica do Galego ao Español vinculada aos falsos amigos leva implícito a miúdo o afastamento do primeiro do seu tronco orixinario pois dá orixe ao aparecemento de falsos amigos Galego-Portugués. Así mesmo, a forma como se elabora e espalla a lingua estándar tamén ocasiona desencontros léxico-semánticos entre Galego e Portugués que poderían ser evitados.

Eventualmente, como é obvio, pode acontecer que sexa o Español o que incorpore os semas aso-

ciados ao vocábulo galego (vid. supra *bolsa, bolso*), mais pénsese que o modelo do Español está fóra de Galiza e polo tanto fóra dunha zona con problemas de diglosia ou contacto de linguas. Pola contra, o modelo lingüístico do Galego, segundo os parámetros estipulados polo Instituto da Lingua Galega e a Real Academia Galega, constrúese de acordo coa súa manifestación no territorio recoñecido oficialmente como galegófono. Mais non esquezamos que a lexicografía —non só do Galego, senón de calquera lingua— é actualizada constantemente desde as instancias normativas coa publicación de novos dicionarios cada certo número de anos.

Baseámonos aquí nun *corpus* reducido de casos susceptíbel certamente de ser ampliado. De calquera xeito, pensamos que é suficiente para ilustrar o feito de que, en termos de intelixibilidade mutua con outros códigos e utilizando como parámetro a persistencia dos falsos amigos, o Galego parece estar cada vez máis próximo do Español que do Portugués, o que non é resultado dunha evolución espontánea da lingua, senón da enorme influencia que aínda exerce o Español sobre os galego-falantes non só a nivel léxico. Se estamos perante un proceso de reestruturación tipolóxica da familia lingüística ibero-románica ou non, verémolo co paso do tempo.

4. REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- COSTA, J. A. e MELO, A. S. (2004): *Dicionário da Língua Portuguesa*, Porto: Porto Editora.
- FERNÁNDEZ REI, F. (2004): “Gheada e seseo no Galego coloquial e no Galego estándar dos anos 90. Notas sobre a súa presenza nos media e nos textos musicais”, en ÁLVAREZ BLANCO, R. et al. (2004) (eds.): *A lingua galega: historia e actualidade. Actas do I Congreso internacional, 16-20 de Setembro de 1996, Santiago de Compostela*, vol. II, Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, pp. 307-336.
- FERNÁNDEZ REI, F. e HERMIDA GULIÁS, C. (eds.) (1996): *A nosa fala: bloques e áreas lingüísticas do galego*, Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega, Arquivo Sonoro de Galicia.
- FERNÁNDEZ SALGADO, X. A. e GÓMEZ CLEMENTE, X. M. (1997): “Un problema de comparación de linguas: falsos amigos en galego e portugués”, en FERNÁNDEZ SALGADO, X. A. (1997) (ed.): *Proceedings of the 4th International Conference on Galician Studies*, vol. 1, pp. 375-390, Oxford: Oxford Centre of Galician Studies.
- FERREIRO, M. (1997): *Gramática histórica galega, II Lexicología*, Santiago de Compostela: Laivento
- FIGUEIREDO, C. de (1996): *Grande Dicionário da Língua Portuguesa*, 25ª edición, Lisboa: Bertrand Editora.
- GARCIA, C. e BLANCO, L. (1998): *El castellano de Galicia*, Madrid: Anaya.
- GRAÑA NÚÑEZ, X. (1993): *Vacilacións, interferencias e outros “pecados” da lingua galega*, Vigo: Ir Indo.
- INSTITUTO DA LINGUA GALEGA / REAL ACADEMIA GALEGA (2003): *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*, Vigo: ILG / RAG.
- KLOSS, H. (1987): *Abstandsprache und Ausbausprache*, en AMMON, U. / DITTMAR, N. / MATTHEIER, K. J. (eds.) (1987): *Sociolinguistics / Soziolinguistik*, Berlin / New York: Walter de Gruyter, pp. 302-308.
- MARIÑO PAZ, R. (1988): *Historia da lingua galega*, Santiago de Compostela: Sotelo Blanco.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (1992): *Diccionario de la Lengua Española*, Madrid: Espasa-Calpe [DRAE].
- REAL ACADEMIA GALEGA (1997): *Diccionario da Real Academia Galega*, A Coruña: Galaxia / Xerais [DRAG].
- SÁNCHEZ PALOMINO, M. D. (2003): “O papel dos dicionarios na conformación e difusión da variedade estándar da lingua”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. / GONZÁLEZ SEOANE, E. X. (2003) (eds.): *A estandarización do léxico*, Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, pp. 387-418.
- TAVARES, M. F. (2004): “A falsidade amiga dos falsos amigos”, en ÁLVAREZ BLANCO, R. et al. (2004) (eds.): *A lingua galega: historia e actualidade. Actas do I Congreso internacional, 16-20 de Setembro de 1996, Santiago de Compostela*, vol. II, Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega / Instituto da Lingua Galega, pp. 503-512.
- VALLADARES NÚÑEZ, M. (1884): *Diccionario gallego-castellano* [ed. dixital], en SANTAMARINA, A. (ed.) (2000): *Diccionario de diccionarios*, A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza / Instituto da Lingua Galega.
- VIDAL FIGUEROA, T. (1995): “Presuntos falsos amigos entre Portugués e Galego I”, *Viceversa*, n.º 1, Vigo: Xerais, pp. 145-151.
- (1997): “Presuntos falsos amigos entre Portugués e Galego II”, *Viceversa*, n.º 3, Vigo: Xerais, pp. 67-74.
- (2001): “Presuntos falsos amigos entre Portugués e Galego III”, *Viceversa*, n.º 6, Vigo: Xerais, pp. 193-202.
- VV. AA. (2001): *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea*, Lisboa: Academia das Ciências / Editorial Verbo.